

Posudek školitele na diplomovou práci Mojžíra Dostála:
**„Zavřeny slunci otvírají se slavnému mlčení hvězd“:
Pokus o analýsu motivu uzavřenosti, jím generovaných
témat a jejich konsekvencí v literatuře a „literaturách“ přelomu století**

Praha, FF UK 2019

Mojmír Dostál předkládá k obhajobě nevšední a pozoruhodnou práci, jak svou poslední podobou, tak průběhem svého vzniku. Vedoucího tím oproti jiným pracím staví do zvláštní pozice, kterou se tu pokusím naplnit, ale také poněkud odmítnout.

Během několika let jsem měl možnost číst několik autorových textů, hovořit s ním v průběhu seminářů i mimo ně. Při všech těchto příležitostech Mojmír Dostál projevoval neuvěřitelnou sečtělost a znalost. Několik textů Mojžíra Dostála, které jsem v tomto období měl v ruce, svědčí o výrazném kvalitativním posunu od ne příliš uspořádaného a roztěkaného myšlení, k nalezení stylu, který dokáže tematickou mnohost uspořádat do určité formy. Při autorovi vlastní dispozici k mnohosti a komplexnosti, je formování výrazu podstatnou součástí studia a v tomto směru vsutku učinil znatelný pokrok. Práce, kterou nyní předkládá má charakter eseje zvláštního, až ornamentálního typu,¹ s typickými anticipativně vystavěnými větami, které umožňují vtáhnout do hry skutečnosti a fakta, jež se autorovi jeví velice komplexní. Ve svém stručném posudku se pokusím naznačit téma, obrysy práce jakožto celku a několik problematických bodů, které se v ní projevují.

Titul práce se vztahuje k „motivů uzavřenosti“ v literatuře přelomu 19. a 20. století. Její jádro, tedy kapitoly číslované (II.–VI.) podává interpretaci vybraných prozaických děl, v nichž figuruje téma (spíše než motiv) jedince uzavřeného v sobě, izolovaného od světa, společnosti, nebo operujícího s jistou podobnou představou individua jako uzavřené jednotky. Tyto kapitoly ukazují a dokládají, jak je podobný fenomén pro dané období klíčový a jak je všemožně variován. Ke kladům práce je možné přičíst fakt, že Mojmír Dostál nepracuje s notoricky známými díly a autory, ale vybírá si spíše texty dobově vlivné, ale dnes méně čtené. Tím velmi dobře dokládá důležitost pojednávaného jevu, nikoli výjimečnost nebo solitérnost některých autorů, jakkoli se jednotlivě by podobné texty takový dojem mohly vyvolávat. Uvedené jádro práce rámuje teoreticky pojatý úvod a závěr a doplňuje kapitola číslovaná II. a věnovaná podobným otázkám v dobové vědě.

---

¹ Čemuž odpovídají mj. dvojúrovňové poznámky pod čarou nebo citování v nesčetných jazycích včetně arabštiny a čínštiny či dvojí číslování kapitol podle pořadí a podle významu.

Jako hlavní problematické momenty této vynikající práce spatřuji její uzavřenost na úrovni analýzy, a s ní související neukončenost v rovině formulace myšlenky. Mojmír Dostál si vytvořil zvláštní typ souvětí, jež hojně využívá, postavené na formulaci teze, jež anticipuje určité doplnění; poté následuje složitě komponovaná vsuvka, jež shrnuje nejružnější podstatné i méně důležité okolnosti, a souvětí uzavírá významově velmi chudé sloveso či predikát, který de facto potlačuje napínavost vstupní teze ve prospěch okolností shrnutých ve vsuvce. Příkladem může být první věta kapitoly II.2. b) (s. 44): „Šíře témat, jimiž se za dlouhá léta své vskutku intensivní intelektuální činnosti zabýval (a tím své až pozoruhodně rozmanité osobní zájmy i záliby metodicky kultivoval a především ve vědecká témata transformoval) turínský profesor soudního lékařství a psychiatrie Cesare Lombroso, je opravdu nevšední.“ Ojedinele je predikát zcela vypuštěný a zůstává pouze zklamané očekávání (poslední věta na s. 26 uvozující citát). Tento postup v práci nalezneme i na vyšší úrovni, kdy určité očekávání nadneseného problému není doplněno odpovědí, nýbrž se rozvíjí do dalších okolností.

Tato strategie ve svém efektu vede k tomu (a zde je obtížné hodnotit záměry), že autor o tématu své práce nevynáší nějaké podstatné teze, ale spíše je popisuje v jeho komplexnosti. Teze jsou ovšem přítomné, často mají povahu více či méně trefného aforismu, nicméně v rozvětvenosti stylu ztrácejí váhu tezí a stávají se prvky celkové skladby. To není špatné. Jako čtenář textu docházím k řadě poznatků a souvislostí. Problematická je na tomto pozadí spíše neohraničenost tématu a dojem, že by mělo být v této podobě univerzální.

Což souvisí s další otázkou. Co je to vlastně uzavřenost? Mojmír Dostál ji nedefinuje, nýbrž popisuje a podává jistou typologii. Nikde ovšem v jeho práci nenajdeme například zcela uzavřený subjekt, nýbrž spíše subjekty, s různou mírou úspěšného sdílení s druhými. Práci by prospěla otázka, co vůbec může být uzavřenost. V zásadě se zdá, že by mělo jít o jistou distinkci mezi vnějším světem a vnitřním (psychologickým) světem (jedince) a její vyhocení typické pro dané období. Když ale autor do věci, poměrně nemístně, zatáhne například Plótína, jde spíše o strukturaci, diferenciaci. (Naopak tu citelně chybí poukaz k Leibnizově monadologii a otázce perspektivnosti, dobově také důležité.) V důsledku vzato by pak uzavřenost mohla figurovat v jakékoli konstelaci, která není jen nedílnou jednotou. Všechny pojednávané fenomény by navíc bylo možné stejně dobře chápat jako otevřenost. Jsem z jistého pohledu uzavřen ve svém těle, ale stejně tak je tělo mým způsobem otevření se ke světu a pouze zakouším, že to, čeho se dotýkám, je jiné, není to ale nepřístupné, nedostupné komunikaci. Teprve na základě této či obdobné polarity uzavřeného a otevřeného by bylo možné téma uzavřenosti přesněji definovat a také zasadit do kontextu. I nezdařená, nemožná komunikace je jistým způsobem otevřenost vůči druhému či jinému. Co pak vyvstává jako

určující bod je otázka individua (které se v této polaritě určuje, formuje apod.) a dobový pocit, naladění, že jde o uzavřenost. Vývoj fenomenologie, zjednodušeně řečeno, od Husserla k Merleau-Pontymu mimochodem ukazuje, jak může podobná polarita měnit své důrazy. Zajímavé pro čtenáře by bylo vymezení dotčeného období, jako jisté literární epistémé, oproti jiným modelům; náznaky v práci nechybějí.

Z pohledu komparace přináší práce velké množství pozoruhodných postřehů, mezi něž patří mj. srovnání Richepinovy povídky s Kafkovou. Navážu-li na předchozí odstavec, v podobných případech by vedle podobností bylo vhodné zmínit také odlišnosti. Zatímco u Richepina jde o subjekt-objekt, který se stále chce sám formovat a určovat, či „psát“, jak obě prózy tematizují, až na hranici paradoxu (cosi podobného doznívá ve Weinerových raných povídkách jako Rovnováha), pak u Kafky jde jen a jen o objekt. Trestanec v Kárném táboře je psán, je podkladem psaní, nikoli autorem, jako by psaní se stalo neosobní, vnucenou a traumatickou zkušeností. Odeznívání podobné „uměleckosti“ najdeme ostatně v řadě dalších Kafkových povídek. Zmíněná neukončenost se na některých místech projevuje právě tím, že leckteré zajímavé, důležité konsekvence si musí čtenář jaksí domyslet sám. V této náznakovosti by do budoucna mohla spočívat podnětnost a provokativnost podobné práce, zatím tomu tak není.

Na okraj si dovolím zmínit několik detailů. Autorova sebedůvěra ve vlastní znalosti a styl by měla být neustále kriticky zvažována i v detailech. Když například uvažuje o motivu stínu a zda jeden z autorů četl druhého, či nikoli, stál by za zvážení banální fakt, zda nečetli Platóna (s. 42–43). – Leckde autor hovoří o četnosti daného jevu a dokládá jedním nebo žádným příkladem. Přece jen se nedokážu ubránit dojmu, že například metafora textu jako písku není až tak obvyklá a především je příznaková (50). Hojně užívané slovo „často“ doporučuji užívat obezřetněji.

Jakkoli jsem vznesl několik poznámek k předkládané práci, což je smyslem posudku, na závěr bych zdůraznil, že před sebou máme opravdu dobrý a ojedinělý text, který v lecčem přesahuje běžné diplomové práce. S jistou úpravou některých míst by mohl být samostatně vydán, případně některé jeho části. Navrhuji hodnocení výborně.

1. září 2019

Josef Hrdlička

Ústav české literatury a komparistiky FF UK